

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ

Муқаддима

Аудити дохилӣ имкон дорад дар ҳолатҳое, ки аз нигоҳи расму анъанаҳои фарҳангӣ ва ҳуқуқӣ фарқ мекунад, дар ташкилотҳое, ки таъинот, андоза, мураккабии кор ва сохторашон фарқият дорад, аз тарафи кормандони ҳам худи ҳамон ташкилот ва ҳам аз тарафи кормандони берунӣ гузаронида шавад. Азбаски ин фарқиятҳо имкон дорад таъсири хусусиятҳои худро ба амалияи аудити дохилӣ дар ин ё он ҳолат гузорад, бинобар ин риояи Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ заминаи асосии иҷроии ӯҳдадорихои аудиторони дохилӣ ба ҳисоб меравад. Агар қонунгузорӣ ба аудиторони дохилӣ риояи муқаррароти алоҳидаи ин Стандартҳоро имкон надиҳад, аудиторони дохилӣ бояд ҳамаи боқимонда муқаррароти Стандартҳои мазкурро риоя намоянд ва шарҳу эзоҳи дахлдор диҳанд.

Аудитори дохилӣ метавонанд старданҳоеро, ки аз тарафи ташкилотҳои бонуфуз бароварда шудааст, истифода баранд, дар ҳолате, ки агар дар ҳисоботҳои худ он маълумотро дода бошанд. Агар байни талаботҳои Стандартҳо ва дигар Стандартҳо фарқият мавҷуд бошад, он гоҳ аудитори дохилӣ бояд ба талаботҳои Стандартҳо ҷавобгӯ бошад, инчунин метавонанд талаботҳои дигар Стандартҳоро иҷро намояд, агар онҳо тавсифи ҷиддӣ дошта бошанд.

Мақсади Стандартҳо инҳо мебошанд:

1. Муқаррар кардани принципҳои асосии амалияи аудити дохилӣ;
2. Таъмин намудани заминаи концептуалӣ барои пешниҳод намудани маҷмӯи васеи хизматҳо дар соҳаи аудити дохилӣ, ки ба такмил додани фаъолияти корхона равона карда шудааст;
3. Фароҳам овардани замина барои баҳодихии фаъолияти аудити дохилӣ;
4. Мусоидат ба такмил додани низом ва равандҳо дар дохилӣ ташкилот.

Стандартҳо ин ҳуҷҷатҳое мебошанд, ки дар асоси принципҳо ва аз талаботҳои ҳатмӣ иҷрошаванда ташкил ёфтааст:

- аз исботҳо (устувориҳо), ки дар таркиби худ талаботи заминавӣ нисбат ба фаъолияти касбӣ дар соҳаи аудити дохилӣ доранд ва баҳодии самаранокии он, ки аз тарафи шахсони воқеӣ ва ташкилотҳо дар тамоми ҷаҳон истифода бурда мешаванд;
- аз тафсирдиҳии истилоҳҳо ё концепсияҳо, ки дар Стандартҳо дарҷ гардидаанд.

Дар Стандартҳо истилоҳҳое истифода мешаванд, ки мафҳуми он дар Луғат ҷамъ оварда шудааст. Аз ҷумла дар Стандартҳо феълҳои “зарур” ва “ӯҳдадор” бо нишондоди талаботи шартӣ истифода бурда мешавад. Дар баъзе ҳолатҳо дар Стандартҳо калимаи “бояд” истифода мешавад. Калимаи “бояд” дар ҳама ҳолатҳо, ба гайр аз ҳолатҳои асоснокшудаи истисноӣ ё мулоҳизаи касбӣ истифода мешавад.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Бо мақсади дуруст дарк намудан ва истифодабарии Стандартҳо зарур аст, ки маҷмуаи дастурамали Стандартҳо, тафсир ва истилоҳи аниқӣ он, ки дар Луғат оварда шудааст, баррасӣ карда шавад.

Сохтори Стандартҳо аз Стандартҳои тавсифоти сифатӣ, Стандартҳои фаъолият ва Стандартҳои татбиқи амалӣ иборат мебошанд. Дар Стандартҳои тавсифоти сифатӣ нишону мушаххасоти ташкилотҳо ва тарафҳое, ки ба аудити дохилӣ сарукор доранд, баррасӣ мешаванд. Стандартҳои фаъолият моҳияти аудити дохилро тавсиф карда, меъёрҳои (критерияҳои) сифатии баҳодиҳии фаъолияти аудити дохилро медиҳанд. Стандартҳои тавсифоти сифатӣ ва Стандартҳои фаъолият дар маҷмӯъ ба хизматрасониҳои аудити дохилӣ тааллуқ доранд. Стандартҳои татбиқи амалӣ ба намудҳои алоҳидаи супоришҳои аудиторӣ тааллуқ доранд. Стандартҳои тавсифоти сифатӣ ва Стандартҳои фаъолият варианти ягона доранд. Стандартҳои татбиқи амалӣ барои ҳар як намуди фаъолияти аудиторӣ дар вариантҳои гуногун вучуд доранд. Стандартҳои татбиқи амалӣ барои фаъолият оид ба пешниҳоди кафолатҳои аудиторӣ (“А”) ва фаъолият оид ба машваратдиҳӣ (“С”) таҳия шудаанд.

Хизматрасонии кафолатдиҳӣ маънои баҳои ҳолисонаи далелҳои аудитори дохилро, бо мақсади ақидаи мустақили худро баён карда, ё ин ки тавсияи ҳулосаҳо нисбати ташкилот, фаъолият, функсия, раванд, система ё дигар объекти санҷиш дорад. Хусусият, ҳаҷм ва мазмунӣ супориш, ки иҷрои он кафолатро таъмин мекунад, аз тарафи аудитори дохилӣ муайян карда мешавад. Дар ҳар сурат, се тараф дар ҷараёни хизматрасонии кафолатдиҳӣ иштирок мекунад: (1) шахс ё гурӯҳи шахсоне, ки бевосита бо корхона, фаъолият, вазифа, раванд, система ё дигар объекти тафтишот алоқаманд мебошад - соҳиби раванд, (2) шахс ё гурӯҳи шахсоне, ки баҳо медиҳанд - аудитори дохилӣ ва (3) шахс ё гурӯҳи шахсоне, ки баҳои додашударо барои мақсадҳои муайян истифода мебаранд - истифодабарандагон.

Хизматрасонии машваратдиҳӣ ба хусусияти худ барои пешниҳод намудани маслиҳат ва тавсия равона карда шудааст, ки одатан тибқи дархости махсуси муштарӣ иҷро карда мешавад. Хусусият, ҳаҷм ва мундариҷаи супоришҳои машваратдиҳӣ мавзӯи шартнома бо муштарӣ мебошад. Одатан дар хизматрасонии машваратдиҳӣ ду тараф иштирок менамоянд: (1) шахс ё гурӯҳи шахсоне, ки маслиҳат медиҳанд, - аудитори дохилӣ, (2) шахс ё гурӯҳи шахсоне, ки маслиҳат меҷӯриванд ва онро мегиранд, – муштарӣ. Аудитори дохилӣ дар рафти пешниҳоди хизмати машваратдиҳӣ бояд воқеъбинона (ҳолисона) рафтор карда, ба амалиёти фаъолият даҳлат накунад.

Аз нав дидабарӣ ва тараққиҳои Стандартҳо раванди қатънашаванда мебошад.

Шӯрои стандартҳои аудити дохилӣ қабл аз нашри Стандартҳо маслиҳату машварат ва муҳокимаҳо доир менамояд. Вай лоиҳаҳоро барои баррасии дастаҷамъона дар сатҳи байналмилалӣ пешниҳод мекунад.

Ҳамаи лоиҳаҳо дар сомонии Интернетии Институти байналмилалӣ аудиторони дохилӣ ҷойгир карда шуда, инчунин ба ҳамаи филиалҳои Институти мазкур фиристода мешаванд.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

The Institute of Internal Auditors
Guidance
247 Maitland Ave.
Altamonte Springs, Florida 32701 USA
E-mail: standards@theiia.org

Тарҷумаро Институти аудиторони дохилӣ - дар Маскав анҷом додааст ва бо иҷозати ҳамин Институт ба нашр расонидааст, The Institute of Internal Auditors Inc., 247 Maitland Avenue, Altamonte Springs, Florida 32 70-4201, USA. Ягон қисми ин ҳуҷҷат наметавонад нусхабардорӣ шавад, бо мақсади нусхабардорӣ ниғаҳдорӣ шавад, бидуни иҷозати пешакии хаттии Институти аудиторони дохилӣ дар ҳар шакл ва тарзи дигар интиқол дода шавад.

Ҳуқуқи муаллиф 2001-2006, Ҳамкорӣ бидуни тиҷорат “Институти аудиторони дохилӣ”

Сайт бо кӯмаки Audit NET сохта шудааст.

Ҳангоми истифодаи маводи сайт истинод ба Институти аудиторони дохилии Русия ҳатмист.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

СТАНДАРТҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ КАСБИИ АУДИТИ ДОХИЛӢ (СТАНДАРТҲО)

Стандартҳои тавсифоти сифатӣ

1000 – Мақсадҳо, ваколатҳо ӯҳдадорӣҳо

Мақсаду ваколат ва ӯҳдадорӣҳои аудити дохилӣ бо ҳуҷҷати дохилии ташкилот (Низомнома оиди аудити дохилӣ) муайян карда мешавад, ки бояд бо муқарароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо мутобиқат дошта бошад.

Роҳбарияти аудити дохилӣ бояд давра ба давра Низомнома оид ба аудити дохилиро дида барояд ва барои тасвиб ба роҳбарият ва Шӯро пешниҳод намояд.

Тафсир:

Низомнома дар бораи аудити дохилӣ ҳуҷҷати расмӣ ба ҳисоб рафта, мақсад, ваколат ва ӯҳдадорӣҳои аудити дохилиро муайян менамояд. Низомнома дар бораи аудити дохилӣ статуси аудити дохилиро дар ташкилот бо назардошти хусусиятӣ муносибатҳои функционалии ҳисоботӣ роҳбари аудити дохилӣ бо Шӯро; муайянсозии иҷозати ҳуқуқӣ ба ҳуҷҷатҳо, ҳайати кормандон ва дороиҳои воқеӣ (физические активы) ва дар доираи амалиявии супоришҳо, ҳаҷм ва мундариҷаи фаъолияти аудити дохилиро муқаррар менамояд. Баҳодиҳии интиҳои Низомнома оид ба аудити дохилӣ аз тарафи Шӯро гузаронида мешавад.

1000.A1 – Хусусияти хизмати кафолатдиҳӣ барои ташкилот бояд дар Оиннома муайян шуда бошад. Агар кафолатҳо ба тарафҳои берунӣ дода шаванд, он гоҳ хусусияти ин гуна хизматҳо низ бояд дар Оиннома муайян карда шаванд.

1000.C1 – Хусусияти хизмати машваратдиҳӣ бояд дар Оиннома муайян карда шавад.

1010 – Эътироф намудани муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо дар Низомнома оид ба аудити дохилӣ.

Дар Низомнома оид ба аудити дохилӣ бояд истифодабарии ҳатмии муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо дарҷ гардида бошад. Ба роҳбарияти аудити дохилӣ зарур аст, ки муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳоро бо роҳбарияти болоӣ муҳокима намояд.

1100 – Мустақилият ва воқеъбинӣ

Аудити дохилӣ бояд дар иҷрои вазифаҳо мустақил бошад ва аудиторони дохилӣ дар иҷрои вазифаҳои худ ҳолис бошанд.

Тафсир:

Мустақилият – ин озодие, ки ба қобилияти аудити дохилӣ барои бегараз иҷро намудани ӯҳдадорӣҳо дар доираи ҷавобгарии аудити дохилӣ, таҳдидҳоро ба вуҷуд меорад. Барои ноил шудан ба сатҳи мустақилият, ки барои самаранок иҷро намудани ӯҳдадорӣҳои аудити дохилӣ зарур мебошад, роҳбари аудити дохилӣ бояд бевосита ва бе

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

ягон маҳдудият ба роҳбарӣ болоӣ ва Шӯро рухсат дошта бошад. Ин бо роҳи муқаррар намудани ҳисоботи дутарафа ноил гардидан мумкин аст. Таҳдидҳо ба мустақилият бояд дар сатҳи аудитори инфиродӣ, вазифаҳо ва ӯҳдадориҳои ташиклёбӣ, баррасӣ карда шаванд.

Воқеъбинӣ – ин вазъияти дохилӣ мебошад, ки ба аудити дохилӣ имкон медиҳад вазифаҳоро тарзе беғараз иҷро намояд, ки аз тарафи онҳо ба маҳсули фаъолияти худ изҳори бовари пайдо гардад ва ба гузоштагони нисбат ба сифати он, роҳ дода нашавад. Воқеъбинӣ аз аудити дохилӣ талаб мекунад, ки оид ба масъалаҳои аудит ақидаи худро ба ақидаи дигар шахсон тобеъ накунад. Таҳдидҳо нисбат ба воқеъбинӣ бояд дар сатҳи аудитори инфиродӣ, супориш ва ӯҳдадориҳои ташиклёби баррасӣ карда шаванд.

1110 – Мустақилияти ташиклотӣ

Роҳбари аудити дохилӣ бояд зерин тобеъӣ он мақомоти идоракунандае фаъолият кунад, ки барои иҷро намудани ӯҳдадориҳои вазифавии аудитори дохилӣ мусоидат намояд.

Роҳбари аудити дохилӣ ӯҳдадор аст бо қадри имкон, як маротиба дар як сол факти ташиклии аудити дохилии мустақилро ба Шӯро тасдиқ намояд.

Тафсир:

Ба мустақилияти ташиклотӣ асосан дар он ҳолате ноил гардида мешавад, ки агар роҳбари аудити дохилӣ дар ҳисоботи худ ба Шӯро хабар дода бошад, ки ташиклот аз вазифаи ба ӯҳдаи гузошташуда, баромада истодааст. Масалан аз рӯи ҳисоботҳое, ки дар он вобаста ба самаронакии фаъолияти ташиклот ахборот дода шудааст, ки роҳбарият бояд кадом корҳоро ба анҷом расонад:

- *Тасдиқ намудани Низомнома оид ба санҷиши аудити дохилӣ;*
- *Тасдиқ намудани нақшаи гузаронидани санҷиши аудити дохилӣ, ки дар он баҳодиҳии хавфнокӣ дохил карда шудааст;*
- *Қабул намудани тарафдорӣ аз роҳбарияти аудити дохилӣ оид ба масъалаи иҷро намудани санҷиши аудити дохилӣ, мувофиқ будани фаъолияти мазкур ба нақша, инчунин вобаста ба дигар масъалаҳои муҳим;*
- *Баровардани қарор оид ба интиҳоб ва сабукдӯши намудани роҳбарияти аудити дохилӣ аз корӣ, ва ҳамчунин*
- *Муроҷиат намудан бо дархостҳои муносиб ба роҳбарияти ташиклот ва роҳбарияти аудити дохилӣ оиди кофӣ будани захираҳо ва оиди эҳтимолияти мавҷуд будани маҳдудиятҳо.*

1110.A1 – Аудити дохилӣ бояд ба даҳолати шахсони сеюм ба раванди муайян кардани ҳаҷми аудити дохилӣ, пешбурди кор ва пешниҳоди ҳисобот аз рӯи натиҷаҳо роҳ дода нашавад.

1111 – Ҳамкории мутақобила бо Шӯро

Роҳбари аудити дохилӣ бояд бевосита бо Шӯро мулоқот ва ҳамкорӣ намояд.

1120 – Воқеъбинии инфиродӣ

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Аудиторони дохилӣ бояд беғараз ва дар кори худ ҳолис бошанд ва аз бархӯрди манфиатҳо канораҷӯӣ (худдорӣ) намоянд.

Тафсир:

Бархурди манфиатҳо - ин вазъияте, ки аудиторӣ дохилӣ ҳамчун шахси боваринок манфиатҳои рақобатнокии шахсӣ ва касбӣ дорад. Мавҷуд будани чунин манфиатҳои рақобатнок метавонад душвориҳоро ҳангоми иҷрои беғаразии ӯҳдадориҳо аз тарафи аудитор ба миён биерад. Бархурди манфиатҳо дар он ҳолатҳое шуда метавонанд, ки натиҷаи он амалиёти ғайриахлоқӣ ё нодуруст намебошанд. Бархурди манфиатҳо метавонад рафтори номуносибро вонамуд созад, ки эътимодноки ба аудити дохилӣ, фаъолияти аудити дохилӣ ва касбӣ гум шавад. Бархурди манфиатҳо метавонад қобилияти аудиторро оид ба беғаразона иҷро намудани вазифаҳо ва ӯҳдадориҳо маҳдуд намояд.

1130 – Омилҳои ба мустақилият ва воқеъбинӣ таъсири манфӣ расонанда

Агар мустақилият ва беғаразӣ ба таъсири манфӣ дучор шавад ё метавонад ҳамчун ба таъсири манфӣ дучоршуда дарк карда шавад, дар ин бора ба шахсони дахлдор хабар додан лозим аст. Услуби (методи) ифшоӣ маълумот аз хусусияти таъсири манфӣ вобаста аст.

Тафсир:

Таъсири манфӣ ба мустақилияти ташкилот ва воқеъбинии инфиродӣ метавонад бархурди манфиатҳои шахсӣ, маҳдудияти салоҳият ба иҷозати хуҷҷатҳо, ҳайати кормандон, амвол ва захираҳо, аз ҷумла молиявиро дар бар гирад, лекин бо ин маҳдуд намешавад.

Муқарароти тарафҳо, ки тавассути он ахборот ба мустақилияти ташкилотӣ ва воқеъбинии инфиродӣ таъсири манфӣ мерасонад, ошкор карда мешавад, аз интизориҳои роҳбарият ва Шӯро нисбат ба ӯҳдадориҳои аудити дохилӣ вобаста мебошад, ки дар Низомнома дар бораи аудити дохилӣ, инчунин аз хусусияти таҳдидҳо, муайян шудааст.

1130. A1 – Аудиторони дохилӣ бояд аз баҳодиҳии он соҳаҳое, ки барои онҳо пештар масъул буданд, худдорӣ намоянд. Чунин шуморида мешавад, ки воқеъбинӣ (беғаразӣ) дучори таъсири манфӣ мешавад, агар аудиторӣ дохилӣ ба он соҳае, ки дар он дар солҳои гузашта масъул буд, кафолат диҳад.

1130. A2 – Иҷрошавии супоришҳои аудиторӣ бо пешниҳоди кафолатӣ дар он соҳаҳое, ки роҳбари аудити дохилӣ ҷавобгар мебошад, бояд таҳти назорати тарафе амалӣ шавад, ки нисбат ба аудити дохилӣ мустақил аст.

1130. C1 – Аудиторони дохилӣ метавонанд хизмати машваратдиҳиро дар он соҳаҳое, ки пештар масъул буданд, пешниҳод намоянд.

1130. C2 – Агар мустақилӣ ва беғаразии аудиторони дохилӣ ба таъсири эҳтимолии манфии марбут ба супориши додешавандаи машваратдиҳӣ дучор

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

гардад, он гоҳ аз ин хусус пеш аз барои иҷро қабул кардани супориш бояд ба муштарӣ хабар дода шавад.

1200 – Салоҳиятноки ва муносибати касбӣ ба кор

Аудиторони дохилӣ ўҳдадоранд вазифаҳои аудитиро дар сатҳи баланди касбӣ иҷро намоянд.

1210 – Салоҳиятноки

Аудиторони дохилӣ барои иҷрои ўҳдадориҳои худ бояд маҷмӯи донишу малакаи зарурӣ дошта бошанд. Аудити дохилӣ бояд коллективона (якҷоя) салоҳиятнок ва дорои дониш ва малакаи зарурӣ барои иҷрои ўҳдадориҳояшон дошта бошад.

Тафсир:

Дониш, малака ва дигар салоҳиятҳо – ин истилоҳи умумӣ мебошад, ки ба саводнокии касбӣ тааллуқ дошта, аз аудиторони дохилӣ самаранок иҷро намудани ўҳдадориҳои кордони талаб мекунад. Ба аудиторони дохилӣ тавсия дода мешавад, ки муносибати касбии худро (профессионализми) тавассути гарифтани сертификатҳои касбӣ ва ихтисосҳо, ба монанди сертификатсияи Аудитори дохилӣ (Certified Internal Auditor, CIA) ва дигар сертификатҳо, ки аз тарафи институтҳои байналхалқии аудиторони дохилӣ ва дигар таъкилотҳои касбии дахлдор пешниҳод карда мешавад, намоиш диҳанд.

1210.A1 Роҳбари аудити дохилӣ ўҳдадораст барои маслиҳат ва мадад дар мавриди он, ки агар кормандони аудити дохилӣ дониш ва малакаи кофӣ, барои иҷрои супоришҳои аудиторӣ ё қисми он надоранд, мурочиат намояд.

1210. A2 – Аудитори дохилӣ бояд барои маълум кардани нишонаҳои қаллобӣ дониши кофӣ дошта бошад ва он, ки ташкилот читавр ин хавфро идора мекунад. Ҳамзамон, дар назар дошта намешавад, ки аудитори дохилӣ салоҳияти нафареро дорад, ки вазифаи асосии вай ошкор ва таҳқиқ кардани далелҳои қаллобӣ мебошад.

1210. A3 – Аудиторони дохилӣ бояд дорои донишҳои кофӣ оид ба хавфҳои асосӣ ва усулҳои назорат, ки бо технологияҳои иттилоотӣ вобастаги доранд, дошта бошад, инчунин усулҳои автоматикунии аудитиро дар ҳаҷми лозима барои иҷрои вазифаҳои додашуда истифода карда тавонад. Ҳамзамон, дар назар дошта намешавад, ки ҳамаи аудиторони дохилӣ салоҳияти аудитори доранд, ки вазифаи асосии вай аудити технологияҳои иттилоотӣ мебошад.

1210. C1 – Роҳбари аудити дохилӣ бояд супориши расонидани хизматҳои машваратдиҳиро рад кунад, ё агар кормандони аудити дохилӣ барои иҷрои супориши аудиторӣ ё иҷрои як қисми он донишу малакаи кофӣ надошта бошанд, он гоҳ барои маслиҳат ва расонидани кӯмак мурочиат кунад.

1220 – Муносибати касбӣ ба кор

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Аудиторони дохилӣ ўҳдадоранд истифодаи малака ва маҳорати касбии худро истифода баранд, ки мавҷудияти он аз дараҷаи муносиби аудитори дохилӣ эҳтиёткор ва салоҳиятдор мунтазир мешаванд. Муносибати касбӣ ба кор маъноӣ онро надорад, ки аудитор ба содир кардани хато ҳуқуқ надошта бошад.

1220. A1 – Аудитори дохилӣ бояд ба кор муносибати касбӣ зоҳир намуда, ин чизҳоро баҳо диҳад:

- ҳаҷми коре, ки барои ноил гардидани мақсадҳои супориши аудитори зарур мебошад;
- мураккабӣ, моҳият ва аҳамияти нисбии масъалаҳое, ки нисбат ба онҳо кафолат дода мешавад;
- мутобиқат ва самарабахшии равандҳои идоракунии хавфҳо, назорат ва идоракунии корпоративӣ;
- эҳтимолияти хатогҳои ҷиддӣ, таҳрифот ё риоя накардани қоидаҳо;
- маблағе, ки дар муқоиса бо ғоидаи эҳтимоли барои додани кафолати аудитори сарф мешавад.

1220. A2 – Барои изҳори муносибати касбӣ ба кор, аудитори дохилӣ бояд имконияти истифода намудани усулҳо ва воситаҳои аудито, ки аз технологияҳои компютерӣ асос ёфтаанд, инчунин дигар усулҳои таҳлилии маълумотро баррасӣ намояд.

1220. A3 – Аудитори дохилӣ бояд ба вучуд доштани хавфҳои ҷиддӣ, ки метавонанд ба мақсадҳо, фаъолият ё захираҳои ташкилот таъсир расонанд, тайёр бошад. Бо вучуди ин расмиёте, ки худ ба худ ҳангоми додани кафолати аудитори иҷро мешавад, ҳатто агар онҳо дар сатҳи матлуби касбӣ иҷро шуда бошанд ҳам, ошкор намудани ҳамаи хавфҳои асосиро кафолат намедиханд.

1220. C1 – Аудитори дохилӣ бояд ба кор ҳангоми иҷрои супоришҳои машваратдиҳӣ муносибати касбӣ нишон диҳад ва ин чизҳоро баҳо диҳад:

- эҳтиётот ва умеду боварии муштариён, аз ҷумла хусусият, мӯҳлат ва тарзҳои пешниҳоди ҳисобот дар бораи натиҷаҳо;
- мураккабии нисбии кор ва ҳаҷми он, ки барои ноил гардидани мақсадҳои супориши аудитори заруранд;
- маблағе, ки дар муқоиса бо ғоидаи эҳтимоли барои хидмати машваратдиҳӣ сарф мешавад.

1230 – Мунтазам баланд бардоштани сатҳи таҳассус

Аудиторони дохилӣ бояд донишу малакаи худро ба тариқи мунтазам баланд бардоштани сатҳи таҳассус такмил диҳанд.

1300 – Барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифати аудити дохилӣ

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Рохбари аудити дохилӣ ӯҳдадор аст, ки барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифатро, ки тамоми намудҳои фаъолияти аудити дохилиро дар бар мегирад, таҳия ва дастгирӣ намояд.

Тафсир:

Барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат бо мақсади таъмин намудани баҳодихии мутобикати аудити дохилӣ ба Муқаррароти аудити дохилӣ, Стандартҳо ва баҳодихиеро, ки аудити дохилӣ Кодекси ахлоқро риоя мекунад ё не таҳия карда мешавад. Барнома, инчунин самаранокӣ ва сарфанокии аудити дохилиро баҳо дода, имкониятҳои барои беҳтаршавӣ ошкор месозад.

1310 – Талабот ба барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат.

Барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат бояд баҳодихии ҳам дохилӣ ва ҳам беруниро дар бар гирад.

1311- Баҳодихии дохилӣ

Баҳодихии дохилӣ бояд инҳоро дар бар гирад:

- мушоҳидаи пай дар пайи фаъолияти аудити дохилӣ;
- тафтиши давра ба давра, ки аз тарафи кормандони аудити дохилӣ бо роҳи худбаҳодихӣ ё аз тарафи кормандони дигари ташкилот, ки дорои донишу таҷрибаи аудити дохилӣ, гузаронида мешавад.

Тафсир:

Мушоҳидаи пай дар пай қисми асосии ҳаррӯзаи идора ва ченкунии фаъолияти аудити дохилӣ ба ҳисоб меравад. Мушоҳидаи пай дар пай қисми сиёсӣ ва тартибӣ оид ба идораи ҷори аудити дохилӣ ба ҳисоб рафта, равандҳо воситаҳо ва ахборотро, ки барои баҳодихии мутобикати фаъолияти он ба Муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо зарур аст, истифода мебарад.

Санҷишҳои даврӣ – ин гузаронидани санҷишҳое, ки барои баҳодихии мувофиқати муайяни аудити дохилӣ мебошад.

Дониши кофӣ дар соҳаи аудити дохилӣ фаҳмиши ҳамаи элементҳои Асосҳои байналхалқии таҷрибаи касбиро талаб мекунад.

1312 - Баҳодихии берунӣ

Баҳодихии берунӣ, масалан санҷиши сифати аудити дохилӣ бояд ақаллан дар панҷ сол як маротиба аз тарафи таҳлилгари соҳибтахассус ва мустақил ё аз тарафи гурӯҳи таҳлилгароне, ки кормандони ташкилот намебошанд, гузаронида шавад.

Рохбари аудити дохилӣ ӯҳдадор аст, ки бо Шӯро муҳокима намояд:

- зарурияти гузаронидани ҳар чӣ бештар баҳодихии беруна;
- ихтисосноки ва Мустақилияти эксперти беруна ё гуруҳи экспертҳо бо назардошти эҳтимолияти бархӯрди манфиатҳо.

Тафсир:

Экспертҳои берунаи ихтисоснок ва мустақил ё гуруҳи экспертҳо бояд салоҳияти худро дар ду соҳа нишон диҳанд: таҷрибаи касбии аудити дохилӣ ва раванди баҳодихии

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

беруна. Салоҳиятнокиро тавассути нишон додани малакаи таҷрибавӣ ва донишҳои назариявӣ исбот кардан мумкин аст. Нисбат ба дигар фаъолияти таҷрибавӣ, ба таҷрибае, ки тавассути фаъолияти мураккаб дар соҳаҳои муайяни амалкунандаи иқтисодӣ ё истеҳсолот, инчунин ҳалли масъалаҳои техникӣ ба даст оварда шудааст, ҳангоми баҳодихӣ аҳамияти муҳим дода мешавад. Агар суҳан дар бораи коллективҳои санҷишкунанда равад, дар ин суръат зарурият нест, ки ҳар як аъзои даста дар ҳама масъалаҳо салоҳият дошта бошанд: иқтисоснокиро тамоми коллектив - ҳамчун ягонагии комил ба даст меоранд. Дар баҳодиши салоҳияти алоҳидаи санҷишкунандаҳо ё ҳамаи коллектив роҳбари гурӯҳи аудиторӣ ақидаи касбии худро истифода мебарад.

Мустақилияти эксперт ё гурӯҳи экспертҳо номавҷудияти бархурди манфиятҳои асли, ё ин ки имконпазир, тахмин менамояд.

Экспертҳои мустақил, кормандон ё ин ки дар тобеъи назорати ташиклоте, ки функцияи аудити дохилиро онро месанҷанд, шуда наметавонанд

1320 - Ҳисобот аз рӯи барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат

Роҳбари аудити дохилӣ ӯҳдадор аст аз натиҷаи барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат ба маълумоти роҳбарияти болои ва Шӯро расонад.

Тафсир:

Намуна, мундариҷа ва саҳеҳияти ахборот оид ба натиҷаҳои барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат дар мавриди муҳокима бо роҳбарияти болоӣ ва Шӯро муқаррар карда мешаванд, ӯҳдадориҳои аудити дохилию ва роҳбари аудити дохилӣ, ки дар Низомнома дар бораи аудити дохилӣ дарҷ гардидааст, ба инобат гирифта мешавад. Барои нишон додани мувофиқат ба Муқаррароти аудити дохилӣ, Стандартҳо ва риоя намудани Кодекси ахлоқ, натиҷаҳои баҳодиҳии беруна ва даврии дохилӣ, баъди ба анҷом расидани баҳодиҳии мазкур хабар дода мешавад, ва аз рӯи натиҷаҳои мушоҳидаҳои пай дар пай ҳамасола ахборот дода мешавад. Натиҷаҳои баҳодиҳӣ дараҷаи мутобиқатро, ки аз тарафи эксперт ё гурӯҳи экспертҳо дода мешавад, дар бар мегирад.

1321 - Истифодабарии ибораи “Ба Асосҳои байналхалқии касбии аудити дохилӣ мутобиқат мекунад”.

Роҳбари аудити дохилӣ метавонад исрор кунад, ки фаъолияти аудити дохилӣ мувофиқи Асосҳои байналхалқии касбии аудити дохилӣ амалӣ шуда истодааст, дар он ҳолате, ки агар натиҷаҳои барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифат ин исрорро тасдиқ намояд.

Тафсир:

Фаъолият дар доираи аудити дохилӣ ба Стандартҳо мутобиқат мекунад, дар вақти ноилшавӣ ва натиҷаҳои, ки дар муқаррароти аудити беруна, Кодекси ахлоқ, инчунин Стандартҳо дарҷ гардидааст, собит карда шавад. Натиҷаҳои санҷиши сифат ва барномаи амалиётҳои, ки ба беҳтаршавии барнома равона карда шудааст, дар худ натиҷаҳои ҳар ду санҷишҳоро – беруна ва дохиларо дар бар мегирад. Ба ҳар як намуди аудити дохила баҳодиҳии дохилии натиҷаҳо гузаронида мешавад.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Бо аудити дохилӣ, ки ақалан дар 5 соли охир гузаронида шудааст, инчунин баҳодиҳии берунӣ гузаронида мешавад.

1322 - Ошкор намудани маълумот оид ба номутобиқатӣ

Агар номутобиқатӣ ба Муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо бо ягон тарз ба ҳаҷми умумӣ ва мундариҷа ё фаъолияти аудити дохилӣ таъсири худро расонад, он гоҳ роҳбари аудити дохилӣ бояд далели номутобиқатӣ ва оқибатҳои онро ба роҳбарияти болоӣ ва Шӯро ошкор намояд.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Стандартҳои фаъолият (Performance Standards)

2000 - Идоракунии вазифаи аудити дохилӣ

Барои таъмин намудани ғоиданокии аудити дохилӣ, роҳбари аудити дохилӣ бояд аудити дохилиро самаранок идора кунад.

Тафсир:

Идоракунии аудити дохилӣ самаранок ба ҳисоб меравад, вақте, ки:

- *Натиҷаҳои дар равиши кори аудити дохили ноилгардад ба мақсадҳо (вазифаҳо) ва ӯҳдадорӣҳое, ки дар Низомнома дар бораи аудити дохила дарҷ гардидаанд, мутобиқат намояд;*
- *Фаъолияти аудити дохила ба Муқаррароти аудити дохила ва Стандартҳо мутобиқ бошад;*
- *Аудиторони дохилӣ мутобиқатро тибқи талаботҳои Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо намоиш диҳанд.*

Фаъолияти аудити дохилӣ иловаи асосӣ ба фаъолияти ташкilot ба ҳисоб меравад, (барои соҳибон ё тарафҳои манфиатдор), вақте, ки дар натиҷаҳои ин фаъолият исботи воқеии самаранок будани идораи ташкilot, идораи хавфҳо ва назорат аз болои равандҳо шуда бошад.

2010 – Банақшагирӣ

Роҳбари аудити дохилӣ бояд нақшаи хавф - таҳминиро тартиб диҳад, ки мувофиқи мақсадҳои ташкilot афзалиятҳои аудити дохилиро муайян месозад.

Тафсир:

Роҳбари аудити дохилӣ барои таҳия намудани нақшаи хавф - таҳминиро ҷавобгар мебошад. Роҳбари аудити дохилӣ нуқтаи назари консепсияи идораи хавфҳоро, ки аз тарафи ташкilot қабул карда шудааст, инчунин истифодабарии сатҳи хавфҳои-иштиҳои барои фаъолияти намудҳои гуногун ё қисмҳои ташкilotро, ки ташкilot муқаррар кардааст, ба инобат мегирад. Агар баҳодихии воқеии хавфҳо ҷой надошта бошад, он гоҳ роҳбари хадамоти аудити дохилӣ фикру мулоҳизаҳои шахсии худро оиди хавфҳо истифода мебарад, ки пас аз маиварат бо роҳбарияти болоӣ ва Шӯро ташақкул ёфтааст.

2010. A1 – Нақшаи кори аудити дохилӣ бояд дар асоси баҳодихии хавфҳо, ки ҳадди ақал сола як маротиба гузаронида мешавад, тартиб дода шавад. Ҳангоми тартиб додани нақша пешниҳодоти роҳбарияти болоӣ ва Шӯро зарур мебошад.

2010. A2 – Роҳбари аудити дохилӣ бояд ояндабинии роҳбарияти болоӣ, Шӯро, манфиатҳои дигар тарафҳоро аз гузаронидани аудити дохилӣ, инчунин хулосаҳои дар ҳисобот дарҷ ёфтааро, дуруст муайян ва андеша намояд.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

2010. С1 – Роҳбари аудити дохилӣ ҳангоми баррасии мақсаднок қабул намудани вазифаҳои машваратӣ, бояд таъсири вазифаҳо барои бехтар намудани равияи идоракунии хавфҳо ва такмил додани фаъолияти корхона баҳогузори намояд. Вазифаҳои барои иҷро қабул шуда бояд ба нақша дохил карда шаванд.

2020 – Баррасӣ ва тасдиқи нақшаҳо

Роҳбари аудити дохилӣ бояд Нақшаҳои кории аудити дохилиро бо нишон додани захираҳои, ки барои иҷрои онҳо заруранд, барои баррасӣ ва тасдиқ ба роҳбарияти болоӣ ва Шӯро пешниҳод кунад, аз ҷумла дар бораи тағйироти назарраси нақшаҳо, ки дар давоми давраи ҳисоботӣ ворид шудаанд, хабар диҳад. Роҳбари аудити дохилӣ инчунин дар бораи оқибати маҳдудияти захираҳо низ бояд хабар диҳад.

2030 – Идоракунии захираҳо

Роҳбари аудити дохилӣ бояд ба қадри кофӣ мавҷуд будани захираҳо ва истифодаи самаранокии онҳо барои иҷрои нақшаи тасдиқшуда таъмин намояд.

Тафсир:

Истилоҳи “лозим” пайвастагии дониш, малака ва дигар салоҳиятҳоеро, ки барои иҷрои нақша зарур аст, дар назар дорад. Истилоҳи кифоя, маънои мавҷудияти манбаъи лозимӣ барои иҷрои нақшаро дорад. Захираҳо самаранок истифода бурда мешавад, агар истифода бари он иҷрои нақшаи тасдиқшударо муносиб гардонад.

2040 – Сиёсат ва тартибот

Роҳбари аудити дохилӣ бояд сиёсат ва тартиботи дохиларо, ки фаъолияти аудити дохиларо ба танзим мебарорад, таҳия ва ҷорӣ намояд.

Тафсир:

Намуна ва мундариҷаи сиёсат ва тартибот аз ҳаҷм ва сохтори ҳадамоти аудити дохилӣ ва душвориҳои кори он вобастагӣ дорад.

2050 – Ҳамоҳангсозии фаъолият

Бо мақсади муайян кардани ҳаҷми аудит ва камтар кардани кори ду бора, роҳбари аудити дохилӣ бояд бо роҳи додугирифтӣ маълумот фаъолиятшро бо тарафҳои дигари дохилӣ ва берунӣ, ки ба ташкилот кафолат ва машварат медиҳанд, ҳамоҳанг созад.

2060 – Ҳисоботдиҳӣ ба Шӯро ва роҳбарияти болоӣ

Роҳбари аудити дохилӣ бояд мунтазам ба Шӯро ва роҳбарияти болоӣ дар бобати мақсадҳо, ваколату ўҳдадорӣҳои аудити дохилӣ, инчунин дар бораи рафти иҷрои нақшаи корӣ ҳисобот диҳад. Дар ҳисобот инчунин бояд маълумот дар бораи хавфҳои ҷиддӣ, аз ҷумла хавфҳои қаллобӣ, мушкilotи назорат ва идоракунии корпоративӣ, дигар маълумоти барои Шӯро ва роҳбарияти болоӣ зарурӣ оварда шавад.

Тафсир:

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Саҳеҳии пешниҳод ва мундариҷаи ҳисобот дар рафти баҳсу музокирот бо роҳбарияти болоӣ ва Шӯро муайян карда мешавад ва аз муҳим будани маълумот вобастагӣ дорад ва бояд аз тарафи роҳбарияти болоӣ ва Шӯро ҷавобҳои амалӣ оид ба фаврӣ будани талабот, хабар дода шавад.

2070 – Ташкилоти тарафайн оид ба расонидани хизмат ва масъулияти ташкилот барои гузаронидани аудити дохилӣ

Ҳангоме ки ташкилоти тарафайн вобаста ба ташкили хизматрасонӣ аудити дохилиро мегузаронад, провайдер (ташкилкунанда) бояд корхонаро огоҳ намояд, ки корхона барои бо муваффақият гузаронидани аудити дохилӣ ҷавобгариро ба ӯҳда мегирад.

Тафсир:

Ин ҷавобгари дар таъмин намудани сифат ва мукамал гардонидани барнома намоён мегардад аз руи мувофиқати он ба Низомномаи муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо баҳогузори карда мешавад.

2100 – Моҳияти кори аудити дохилӣ

Аудити дохилӣ бояд равандҳои идорасозии хавфҳо, назорат ва идоракунии корпоративиро ба таври муназзаму пайдарпай баҳо дода, ба тақмили онҳо мусоидат намояд.

2110 – Идоракунии корпоративӣ

Аудити дохилӣ бояд барои мукамал гардонидани равандҳои корпоративии идоракунии баҳодиҳӣ ва тавсияҳои мувофиқ диҳад, ки тавассути онҳо ба мақсадҳои зерин ноил гардад:

- ташаккул ва пешрафти меъёрҳои ахлоқӣ ва арзишҳо дар дохилӣ корхона;
- таъмин намудани самаранокии идоракунии ва ҷавобгариҳои кормандон барои натиҷаҳои фаъолияти корхона;
- таъмин намудани маълумот оид ба маъсалаҳои хавфҳо ва назорат аз болои корхонаҳои зертобеъи дахлдор;
- ҳамохангсозии фаъолият ва доду гирифтӣ маълумот байни Шӯро, аудити беруна ва дохила ва роҳбарияти корхона;

2110.A1 – Аудити дохилӣ бояд дизайн, амалишавӣ ва самаранокии мақсадҳо, барномаҳо ва фаъолияти корхонаро доир ба масъалаи ахлоқи баҳогузори намояд.

2110.A2 – Аудити дохилӣ бояд баҳогузори намояд, ки системаи идоракунии маълумотҳои технологӣ стратегия ва мақсадҳои корхонаро дастгирӣ менамояд ё не.

2120 – Идоракунии хавфҳо (риски)

Аудити дохилӣ бояд барои самараноки баҳо диҳад ва ба тақмили низоми идоракунии хавфҳо ва назорат мусоидат кунад.

Тафсир:

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Таърифи он, ки раванди идораи хавфҳо самаранок баҳисоб мераванд ё не, аз рӯи ақидаи аудити дохилӣ асос меёбад, ки тибқи натиҷаҳои баҳодиҳии категорияҳои зерин, ташаққул ёфтаанд:

- мақсади ташилот ба вазифаҳои гузошташуда мутобиқат намуда, онро дастгирӣ менамояд;
- хавфҳои асосӣ ошкор ва баҳо дода шудаанд;
- чорабиниҳо ва ба инobatгирии хавфҳо бо назардошти мутобиқат ба хавф-иштиҳои ташилот интихоб карда шудаанд;
- маълумотҳо вобаста ба хавфҳо ба ҳаёати кормандон, роҳбарият ва Шӯро имконият медиҳад, ки ӯҳдадориҳои худро иҷро ва дар дохили ташилот саривақт ҷамъ шуда, мулоқот намоянд;

Дар доираи фаъолияти аудити дохилӣ имконият ҳаст, ки ҷамъовариҳои маълумотҳо аз руи лаҳзаҳои алоҳида амалӣ карда шавад, ки барои баҳогузори зарур мебошад. Аз натиҷаҳои аз руи чунин лаҳзаҳо дар мавриди ҷамъбасти ва таҳлили ба вуҷуд омада, дарк намудан мумкин аст, ки чӣ қадар ташилот самаранок фаъолият намуда истодааст ва чӣ қадар аз ӯҳдаи хавфҳо баромада истодааст.

Мушоҳидаи равандҳои идораи хавфҳо дар доираи фаъолияти пурраи роҳбарият ё бо ёрии баҳодиҳии махсус, ё ҳарду амалӣ карда мешавад.

2120. A1 – Аудити дохилӣ бояд баҳодиҳии хавфҳоро, ки бо идоракунӣ корпоративӣ, фаъолияти молиявӣ хоҷагии ташкилот ва низомҳои иттилоотӣ вай алоқамандаст баҳо диҳад, аз ҷумла:

- саҳеҳу дуруст ва пурра будани маълумот дар бораи фаъолияти хоҷагӣ молиявӣ;
- самарабахш ва сарфакоронаи фаъолият ва барномаҳо;
- ниғадориҳои дороиҳо;
- мутобиқат ба талаботҳои Қонун, санадҳои меъёрӣ, сиёсатмадор, тартибот ва ӯҳдадориҳои шартномавӣ.

2120. A2 – Аудити дохилӣ бояд имконияти пайдо гардидани хавфи қаллобӣ ва бо кадом тарз ин хавфҳо аз тарафи ташкилот идора мегардад, баҳо диҳад.

2120. C1 – Дар ҷараёни иҷрои супориши машваратдиҳӣ аудиторони дохилӣ мутобиқи мақсадҳои супориш ӯҳдадоранд хавфро ба инobat гиранд ва ба мавҷудияти дигар хавфҳои назаррас омода бошанд.

2120. C2 – Аудиторони дохилӣ бояд донишҷоеро, ки дар бораи хавфҳо, ки дар рафти иҷроиши вазифаҳои машваратдиҳӣ аз худ кардаанд, ҳангоми баҳодиҳии раванди идораи хавфҳои корхона, истифода баранд.

2120. C3 – Дар вақти кӯмакрасони ба роҳбарият барои муқарраркунӣ ва беҳтаркунии равандҳои идораи хавфҳо аудиторони дохилӣ ӯҳдадор ҳастанд,

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

ки аз қабул намудани ҳар кадом ҷавобгирии идоракунанда бо роҳи бевосита иштирок дар идораи хавфҳо даст кашад.

2130 – Назорат

Аудити дохилӣ бояд барои дастгирии самарабахши системаи назорати дохилӣ тавассути баҳодиҳии самаранокӣ, сарфанокӣ ва такмили ҳамавақтии он ба ташкилот кӯмак расонад.

2130. A1 – Аудити дохилӣ бояд самаранокии тартиби назоратиро комилан мувофиқ баҳо диҳад, ки ҳамчун эътиноӣ ба хавфҳои дохилии ташкилот дар соҳаи идораи корпоративӣ, фаъолияти хоҷагидорӣ ва системаи итилоотии ташкилот қабул шудааст, аз ҷумла:

- саҳеҳу дуруст ва пурра будани маълумот дар бораи фаъолияти хоҷагию молиявӣ;
- самарабахш ва сарфакоронаи фаъолият ва барномаҳо;
- ниғаҳдории дороиҳо;
- мутобиқат ба талаботҳои Қонун, санадҳои меъёрӣ, сиёсатмадор, тартибот ва ўҳдадорихои шартномавӣ.

2130. C1 – Аудиторони дохилӣ бояд донишҷоеро, ки дар бораи назорат дар вақти хидмати машваратдиҳӣ пайдо намудаанд, дар баҳодиҳии ҷараёни назорати дохилии ташкилот, истифода баранд.

2200 – Банақшагирии супориши аудиторӣ

Аудиторони дохилӣ бояд барои ҳар як супориши аудиторӣ нақшаи корӣ тартиб диҳанд ва онро ба расмӣ дароранд, ки мақсадҳо, ҳаҷм, мӯҳлат ва тақсимои захираҳоро дар бар мегирад.

2201 – Чиро ҳангоми банақшагирӣ бояд ба назар гирифт?

Аудиторони дохилӣ дар ҷараёни банақшагирии кори аудиторӣ, бояд ин чизҳоро баррасӣ намоянд:

- мақсадҳои фаъолияти объекти супориши аудиторӣ, инчунин воситаҳои назорат барои ноил гардидан ба онҳо, ки объект истифода мебарад;
- хавфҳои ҷиддӣ, ки ба объекти супориши аудиторӣ, мақсадҳо, захираҳо ва фаъолияти хоҷагии вай тааллуқ доранд, инчунин методҳои дар ҳадди ҷоиз нигоҳ доштани хавфҳо;
- мувофиқ ва самарабахш будани низомии назорати дохилӣ ва идоракунӣ хавфҳои объекти мазкури аудит дар қиёс бо модели назорати нисбатан барои вай ҷоиз;
- имконияти ба таври назаррас такмил додани низомии назорати дохилӣ ва идоракунӣ хавфҳо.

2201.A1 - Аудиторони дохилӣ супориши аудитиро, ки истифодабарандагони натиҷаҳои он тарафҳои берунӣ мебошанд, ба нақша гирифта, бояд бо тарафҳои берунӣ дар бораи мақсадҳо, ҳаҷм, ўҳдадорихои дахлдор ва дигар

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

чашмдоштҳо, инчунин масъалаи маҳдуд кардани интишори натиҷаҳои супориш ва дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳои аудит мувофиқаи хаттӣ ба даст оранд.

2201.C1 – Аудиторони берунӣ бояд бо муштарӣ мақсадҳо, ҳаҷми супориши машваратдиҳӣ, масъалаҳои масъулият ва дигар чашмдоштҳои (хостаҳои) муштариёро мувофиқа кунанд. Барои супоришҳои нисбатан муҳим ин гуна мувофиқа бояд дар шакли хаттӣ ба расмӣ дароварда шавад.

2210 – Мақсадҳои супориши аудиторӣ

Мақсадҳои ҳар як супориши аудиторӣ бояд муайян карда шавад.

2210.A1 – Ҳангоми таҳия намудани нақшаи вазифаи аудиторӣ, аудиторони дохилӣ ўҳдадор аст, ки баҳодиҳии пешакии хавфҳои ба объекти аудити дохилӣ дахлдоштаре гузаронанд. Мақсадҳои аудиторӣ бояд ба натиҷаҳои ин баҳодиҳӣ хавфҳо мутобиқат кунанд.

2210.A2 – Аудитори дохилӣ бояд мақсадҳои супориши аудиторию муайян карда, эҳтимолияти хатогиҳои назаррас, таҳрифот, риоя нагардидани қоидаҳо ва дигар омилҳои хавфварро баҳо диҳад.

2210. A3 – Ҳангоми баҳодии тартиби назорат бояд меъёрҳои комилан мувофиқ истифода бурда шавад. Аудиторони дохилӣ бояд боварӣ ҳосил кунанд, ки роҳбарият меъёрҳои комилан мувофиқи муайянкунии ноилшудан ё нашудан ба мақсадҳо ва вазифаҳои корхонаро, муқаррар карда аст. Агар меъёрҳо комилан мувофиқ бошад, аудиторони дохилӣ бояд онҳоро дастури амал қарор диҳанд. Агар онҳо комилан мувофиқ набошанд, он гоҳ аудиторони дохилӣ бояд ба менечерон хабар диҳанд, то ин ки меъёрҳои баҳодиҳии зарурӣ кор карда баромада шавад.

2210. C1 – Мақсадҳои супориши машваратдиҳӣ бояд таҳлили хавфҳо, низоми назорат ва раванди идоракунии корпоративиро дар ҳаҷми бо муштарӣ мувофиқашуда, дар бар гирад.

2210. C2 – Вазифаҳо оид ба машваратдиҳӣ бояд бо арзишҳо, стратегия ва вазифаҳо мутобиқат дошта бошанд.

2220 – Ҳаҷм ва мазмунҳои супориши аудиторӣ

Ҳаҷм ва мазмунҳои супориши аудиторӣ бояд барои ноил гардидани мақсадҳои супориш кофӣ бошад.

2220. A2 – Ҳаҷми супориш бояд омӯзиши низомҳои дахлдор, қайдҳои ҳисобдорӣ, кормандон ва дороиҳои моддӣ, инчунин дороиҳоеро, ки таҳти назорати шахсони сеюм қарор доранд, дар бар гирад.

2220. A2 – Агар дар рафти иҷрои супориш додани кафолат имкониятҳои зиёди хидматрасонии машваратӣ пайдо шавад, бояд дар бораи мақсадҳо, ҳаҷм, ўҳдадориҳои дахлдор ва дигар мақсадҳо бо муштарӣ созишномаи хаттӣ

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

мувофиқа шавад ва натиҷаи супориши машваратдиҳӣ мутобиқи стандартҳои фаъолияти машваратдиҳӣ ба маълумоти тарафҳои дахлдор расонида шавад.

2220. C1- Аудиторони дохилӣ дар рафти супориши машваратдиҳӣ, бояд ҳаҷми корҳоро, ки барои ноил гардидан ба мақсадҳои мувофиқашуда басанда аст, ба нақша гиранд. Агар аудиторони дохилӣ дар қараёни иҷрои супориш ба ҳаҷми корҳо шубҳа пайдо кунанд, он гоҳ шубҳаи онҳо бояд бо муштарӣ муҳокима карда шуда, дар бораи идома додани иҷрои супориш қарор қабул гардад.

2220. C2 – Дар рафти иҷро намудани вазифаҳо оид ба машваратдиҳӣ аудиторони дохилӣ бояд ба масъалаҳои назорат тибқи мақсадҳои вазифавӣ аҳамияти махсус диҳад, инчунин оид ба мавҷуд будани камбудии назорат тайёр бошад.

2230 – Тақсими захираҳо барои иҷрои супориши аудиторӣ

Аудиторони дохилӣ бояд муайян кунанд, ки кадом захираҳо барои ноил гардидан ба мақсадҳои супориши аудиторӣ зарур мебошанд. Ҳаёти гурӯҳи аудиторӣ низ бояд вобаста ба хусусият ва дараҷаи мураккабии ҳар як супориши аудиторӣ, маҳудияти мӯҳлат ва мавҷудияти захираҳо муайян карда шавад.

2240 – Барномаи аудиторӣ

Аудиторони дохилӣ ўҳдадоранд нақшаҳои кориро такмил ва ҳуҷҷатнок гардонанд, ки он мақсади вазифаро комёб шуданро имконият медиҳад.

2240. A1- Дар барномаи кории аудит бояд тартиби ҷамъоварӣ, таҳлил, баҳодиҳӣ ва ҳуҷҷатӣ кардани иттилоот дар қараёни иҷрои супориш муқаррар карда шавад. Барнома бояд қабл аз оғози иҷрои он тасдиқ карда шавад. Ҳар гуна тағйирот ба барнома бояд саривақт тасдиқ карда шавад.

2240. C1- Шакл ва мазмуни барномаҳои корӣ барои супоришҳои машваратдиҳӣ имкон дорад вобаста ба хусусияти супориш фарқ кунанд.

2300 – Иҷрои супориш

Аудиторони дохилӣ бояд маълумотро дар ҳаҷме, ки барои ноил гардидан ба мақсадҳои супориш басанда аст, ҷамъоварӣ, таҳлил ва баҳогузори намуда, бо ҳуҷҷат ба расмӣ дароранд.

2310 – Ҷамъоварии маълумот

Аудиторони дохилӣ бояд барои ноил гардидан ба мақсадҳои супориш ба қадри кофӣ маълумоти мўътамад, мувофиқ ва муфид ҷамъоварӣ намоянд.

Тафсир:

Истилоҳи «кифоя» ба маълумоте, ки бо далелҳои тасдиқшуда тааллуқ дорад, чунон боэътимод ва комилан мувофиқ мебошанд, ки истифодабарандаи тайёркардашуда ва

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

хабардор буда дар асоси он ба як хулоса бо аудитор мебиёянд. Маълумоти бозғатимод - яке аз маълумотҳои пурратарин ва сазовори боварӣ мебошад, ки дар вақти истифодабурдани тартибҳои зарурӣ, гирифтани мумкин аст. Маълумоти ҷойдошта, тасдиқкунандаи мушоҳида ва тавсия буда, ба мақсади супоришҳо мувофиқат мекунад. Маълумоти ғайдабаҳи ба таъкилот барои комёбии мақсадҳои худ ёри мерасонад.

2320 – Таҳлил ва баҳодиҳӣ

Аудиторони дохилӣ бояд хулосаи худро баён карда, дар асоси таҳлили дахлдор ва баҳодиҳии маълумот натиҷаҳои супориши аудиторино пешниҳод намоянд.

2330 – Ҳуҷҷатӣ кардани маълумот

Аудиторони дохилӣ бояд маълумотро, ки барои асоснок кардани хулосаю натиҷаҳои супориши аудитори заруранд, бо ҳуҷҷат ба расмият дароранд.

2330 A1- Роҳбари аудити дохилӣ бояд дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳоеро, ки ба супориши аудитори дахл доранд, назорат кунад. Пеш аз ба тарафи берунӣ додани ҳуҷҷатҳо, роҳбари аудити дохилӣ бояд розигии роҳбарияти болоӣ ва/ё хадамоти ҳуқуқиро гирад, агар ин зарурат дошта бошад.

2330 A2 – Роҳбари аудити дохилӣ бояд қоидаҳои ниғаҳдории ҳуҷҷатҳоеро, ки ба супориши аудитори дахл доранд, таҳия намояд. Қоидаҳои мазкур бояд бо амрномаҳои дохилии таъкилот ва меъёрҳои қонунгузории амалкунанда мувофиқа карда шаванд.

2330. C1 – Роҳбари аудити дохилӣ бояд сиёсати ҷамъоварӣ ва ниғаҳдории ҳуҷҷатҳоеро, ки ба супориши аудитори, оиди машварат дахл доранд, инчунин интиқоли онҳо ба тарафҳои дохилӣ ва беруниро таҳия намояд. Сиёсати мазкур бояд бо амрномаҳои дохилии таъкилот ва меъёрҳои қонунгузории амалкунанда мувофиқа карда шавад.

2340 – Назорат оид ба иҷрои супориш

Барои ноил гардидани мақсадҳои гузошташуда, таъмини сифати кор ва баланд бардоштани сатҳи таҳассуси кормандони аудит, назорати муносиби иҷро гардидани супориши аудитори зарур мебошад.

Тафсир:

Сатҳи талаботи назорат аз ғайолияти касбӣ, таҷрибаи аудиторони дохилӣ ва мушкилии супоришҳо вобаста мебошад. Роҳбари аудити дохилӣ ба ӯҳдаи худ ҷавобгарии пурраро барои назорати иҷрои супоришҳо мебарад, ки аз тарафи аудити дохилӣ, ё ин барои аудити дохилӣ амали мешавад ё метавонад намудани назоратро ба кормандоне супориш диҳад, ки таҷрибаи кори лозимаро дар аудити дохилӣ доро мебошанд. Шаҳодати лозимаи амалӣ намудани назорат бояд ҳуҷҷатгузори ва нигоҳ, дошта шавад.

2400 – Ахборот оиди натиҷаҳо

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Аудиторони дохилӣ бояд аз натиҷаи иҷрои супориш ахборот пешниҳод кунанд.

2410 – Меъёрҳои ахборотдиҳӣ

Дар ахборот бояд дар бораи мақсадҳо, ҳаҷми супориш, инчунин хулосаҳои дахлдор, тавсияҳо ва нақшаҳои амалӣ маълумот дода шавад.

2410. А1- Дар варианти охирини ҳисобот, агар ин зарур бошад, бояд ақида ва/ё хулосаи ҷамъбастии аудитори дохилӣ баён гардад. Дар ахборотҳои ҷамъбасти оид ба баҳодиҳии лаҳзаҳои алоҳида, дар он ҷойҳое, ки лозим аст, бояд фикри умумии аудиторон, ки тафтиши дохилиро гузаронидаанд, қайд шуда бошад. Дар варианти охирин ояндабинии роҳбарияти болоӣ, Шӯрои директорон, инчунин дигар тарафҳои манфиатдор дарҷ карда шавад; ин хулосаҳо бояд ба маълумотҳои лозима, кифоӣ, актуалӣ ва ғоидабахш мустаҳкам карда шавад.

Тафсир:

Фикрҳо оид ба лаҳзаҳои алоҳидаи фаъолият метавонанд дар худ рейтингҳо, хулоса ва дигар тасвиrot ва натиҷаҳоро дар бар гирад. Лаҳзаҳо метавонанд ба назорати ягон раванди махсус, идораи хавфҳо, ё фаъолияти алоҳидаи тижоратӣ ё ҷабҳаи корӣ тааллуқ дошта бошанд. Тавсияи чунин фикрҳо баррасии натиҷаҳои лаҳзаҳои алоҳида ва мазмуни онҳоро талаб мекунад.

2410. А2- Агар натиҷаи фаъолияти объекти аудит қаноатбахш бошад, ба аудиторони дохилӣ зарур аст, ки онро дар ҳисоботи аудиторӣ нишон диҳанд.

2410. А3- Дар ҳолати ба тарафҳои берунӣ додани натиҷаи супориши аудиторӣ, дар ҳисобот бояд маҳдуд будани интишор ва истифодаи натиҷаҳо ишора карда шавад.

2410. С1- Шакл ва мазмуни ҳисоботҳо дар бораи рафти иҷро ва натиҷаҳои супориши машваратдиҳӣ метавонанд вобаста ба хусусияти супориш ва хоҳиши муштарӣ фарқ кунанд.

2420 – Сифати ахборот

Ахборот бояд воқеъбинона, возеҳу равшан, мухтасар, муфид, пурра ва саривақтӣ бошад.

Тафсир:

Ахборотҳои дақиқ аз ҳамагӣ ва ҳамагӣ озода мебошанд ва ҳақиқатона далелҳои мувофиқро дарҷ менамояд. Ахборотҳои воқеъӣ рост, бозғамӣ ва беғараз мебошанд ва натиҷаи баҳодиҳии адолатона, баркашидаи ҳамаи далелҳои ҷойдошта ва ҳолатҳо ба ҳисоб меравад. Ахборотҳои саҳеҳ осонфаҳм ва бомантиқ буда, дар он истилоҳи нодаркори техникӣ истифода бурда намешавад ва истифодабарандаро ба ҳамаи маълумотҳои асосӣ ва лозима таъмин менамояд. Ахборотҳои кӯтоҳ фақат доираи масъалаҳои пешбинишударо дарҷ намуда, аз беандозагӣ ва пургӯйӣ канораҷӯӣ карда мешавад. Ахборотҳои асоснок ба муштарӣ ва ташикилот дар ҷойи лозима барои мукаммалкунӣ ёри мерасонад. Ахбороти пурра дар худ ҳамаи муҳимотро барои

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

аудиторияи мақсаднок, маълумотҳои асосӣ, лозима ва мушоҳидавиро, ки барои асоснок намудани хулосаҳо ва тавсияҳо зарур аст, дар бар мегирад. Ахборотҳои сари вақтӣ дар мӯҳлатҳои зарурӣ ва мувофиқ, вобаста аз муҳимияти масъала, ба роҳбарият имконият медиҳад, ки сари вақт чораҳои заруриро оид ба ислоҳ намудани ҳолатҳо қабул намояд.

2421 – Хатогӣ ва норасоиҳо

Агар дар варианти охирини ҳисобот ғалат ё норасоии назаррас мавҷуд бошад, роҳбари аудити дохилӣ бояд маълумоти ислоҳшударо ба ҳамаи шахсоне, ки варианти аввалаи ҳисоботро гирифтаанд, ирсол намояд.

2430 – Истифодабарии иборати “Мувофиқи талаботҳои Стандартҳои байналхалқии касбии аудити дохилӣ амалӣ шудааст”

Аудиторони дохилӣ метавонанд дар ҳисоботи худ хабар диҳанд, ки супоришҳои онҳо “Мувофиқи талаботҳои Стандарти байналхалқии таҷрибаи касбии аудити дохилӣ амалӣ шудааст” дар он ҳолате, ки он аз рӯи натиҷаҳои барномаи кафолат ва баланд бардоштани сифати аудити дохилӣ тасдиқ карда шудааст.

2431 – Кушодани маълумот оиди номувофиқӣ дар доираи супориш.

Агар дар доираи вазифаи алоҳида риоя накардани мафҳуми аудити дохилӣ, низомномаи Кодекси ахлоқ ё стандартҳо ҷой дошта бошад, ҳисобот бояд маълумоти зеринро дар бар гирад:

- принцип ё моддаи Кодекси ахлоқ, ё ин ки Стандартҳое, ки пурра ё қисман риоя нагардидаанд;
- сабаби риоя накардан;
- таъсири риоя накардани низомнома ба иҷрои супориш ва натиҷаи он;

2440 – Интишори ҳисобот дар бораи натиҷаҳо

Роҳбари аудити дохилӣ бояд натиҷаҳои ниҳоиро ба маълумоти тарафҳои дахлдор расонад.

Тафсир:

Роҳбари аудити дохилӣ ё шахсе, ки роҳбар интиҳоб намудааст, ҳисоботи ҷамъбастиро оид ба супоришҳо пеш аз баровардани он тафтиш ва тасдиқ менамояд ва ба ки ва бо кадом тарз пешниҳод намудани онро ҳал мекунад.

2440. A1- Роҳбари аудити дохилӣ бояд натиҷаи супориши аудиторию ба маълумоти тарафҳое, ки натиҷаҳоро метавонанд бодикқат баррасӣ кунанд, расонад.

2440. A2- Агар қонунгузорӣ, ҳуҷҷатҳои меъёрий ё низомномавӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, пеш аз супурдани натиҷаҳо ба ташкилотҳои берунӣ, роҳбари аудити дохилӣ ўҳдадор аст:

- хавфи эҳтимолиро барои ташкилот баҳо диҳад;

Стандартҳои байналмилалии касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

- дар вақти зарурӣ бо роҳбарияти болои ва/ё қисми ҳуқуқӣ бо тартиби муқарраргардида маслиҳат намояд;
- интишори натиҷаҳоро бо роҳи маҳдуд кардани истифодаи онҳо назорат кунад.

2440. C1- Роҳбари аудити дохилӣ бояд натиҷаҳои ниҳони супориши машваратдиҳиро ба маълумоти муштариён расонад.

2440. C2- Дар чараёни иҷрои супориши машваратдиҳӣ имкон дорад мушкилоти (проблемаҳои) соҳаи низоми идоракунии хавфҳо, назорат ва идоракунии корпоративӣ ошкор карда шавад. Дар ҳолати мавҷуд будани мушкилоти назаррас, онҳо бояд ба маълумоти роҳбарияти болоӣ ва Шӯро расонида шаванд.

2450 – Фикри умумӣ

Ҳангоми тартиб додани Фикри умумӣ ояндабинии роҳбари болоӣ, Шӯро, инчунин дигар тарафҳои манфиатдорро ба ҳисоб гирифта, зарур аст, ки ин хулосаҳо бояд бо маълумотҳои кифой, боэтимод, актуалӣ ва ғоидабахш мустақкам карда шаванд.

Тафсир:

Дар ахборотҳо бояд муайян кард:

- ҳаҷм (ва/ё мазмун) –и аудит, бо назардошти вақти даврагӣ, ки дар чараёни он фикр пайдо гардидааст;
- Маҳдудияти ҳаҷм (ва/ё мазмун) -и аудит;
- Баррасии ҳамаи лоиҳаҳои дахлдор, бо назардошти дигар шарикҳои боэтимод, ки сифати корро таъмин мекунанд;
- Сохти хавф ё назорат, ва ё дигар меъёрҳо ҳамчун асоси ташикилавии фикри умумӣ;
- Фикри умумӣ, мулоҳиза ва хулосаи ҷамъбасти.

Агар фикри умумӣ бар ғоидаи корхона баён шуда бошад, онгоҳ сабабҳоро асоснок кардан зарур аст.

2500 – Мушоҳидаи чораҳое, ки аз рӯи натиҷаҳои супориш.

Роҳбари аудити дохилӣ бояд инкишоф ва дастгири кардани низоми мушоҳидаи чораҳои **менеджментро**, ки аз рӯи натиҷаҳои супориш андешида мешаванд, муқаррар намояд.

2500. A1- Роҳбари аудити дохилӣ ӯҳдадор аст системаи мушоҳидаи минбаъдaro инкишоф диҳад, ки мақсади он - боварӣ ҳосил намудан, ки аз тарафи роҳбарият чораҳои андешида шуда самарабахш буданд ё ки аз тарафи роҳбарияти олий ба зимма гирифтани хавфи иҷро нагардидани амалҳо мебошад, муқаррар намояд.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

2500. С1- Аудити дохилӣ ӯҳдадор аст натиҷаҳои супориш барои машваратдиҳӣ дар ҳадди бо муштарӣ мувофиқашуда сураат мегирад, мушоҳида намояд.

2600 – Аз тарафи роҳбарияти болоӣ ба зимма гирифтани хавф

Агар ба ақидаи роҳбари аудити дохилӣ, сатҳи боқимондаи хавф, ки бо роҳбарияти болоӣ қабул гардидааст, барои ташкилот ғайримақбул бошад, он гоҳ роҳбари аудити дохилӣ бояд ин масъаларо бо роҳбарияти болоӣ муҳокима намояд. Агар проблемаи марбут ба хавфи боқимонда ба мисли пештара ҳалношуда монад, роҳбари аудити дохилӣ бояд ин масъаларо ба баррасии Шӯро пешниҳод кунанд.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Луғати истилоҳот

Ғоидаоварӣ (Add Value) – Натиҷаҳои санҷиши аудити дохилӣ исбот мекунад, ки ташкилот (ва ҳамчунин шарикмолҳои он ё тарафҳои манфиатдор) аз ӯҳдаи корҳои худ баромада истодаанд, дар ҳолате ки дар онҳо тасдиқи объективии самаранокии идораи корхона, идораи хавфҳо ва назорат аз болои равандро дарҷ гардида бошад.

Назорати мувофиқ (Adequate Control) – Роҳбари болоӣ фаъолиятро тарзе ба нақша гирифта, ба роҳ мемонад, ки барои босамар идоракунии хавфҳо боварии комил ба вуҷуд меояд ва мақсаду вазифаҳои ташкилот ба тарзи нисбатан босамар ва аз нигоҳи иқтисодӣ асоснок иҷро карда мешаванд.

Хизмати кафолатдиҳӣ (Assurance Services) – таҳлили воқеие, ки далелҳои аудиторӣ доранд, бо мақсади додани баҳои мустақил ба низоми идоракунии хавфҳо, назорат ё идоракунии корпоративии ташкилот. Ба сифати мисол метавон супоришҳои оид ба аудити молиявӣ, аудити самаранокӣ, аудити мутобикат, аудити амнияти низом ва таҳлили ҳамаҷонибаи фаъолияти хоҷагиро зикр намуд (due diligence engagement).

Шӯро (Board) – мақоми идоракунии ташкилот, мисли Шӯрои директорон, Шӯрои нозирон, роҳбари мақоми қонунгузорӣ ё иҷроияи ҳокимият, шӯрои мудирон ё сарпарастони ташкилоти ғайритиҷоратӣ ё мақоми дигари ваколатдори ташкилот, аз ҷумла кумитаи аудит дар ҳайати шӯрои мудирон, ки аз рӯи вазифа роҳбари аудити дохилӣ тобеъи вай мебошад.

Низомнома, оиннома (Charter) – Низомнома дар бораи аудити дохилӣ ҳуҷҷати дохилии расмӣ мебошад, ки мақсадҳо ва ваколати ӯҳдадорихои аудиторони дохилиро муайян мекунад. Дар низомнома дар бораи аудити дохилӣ статуси аудити дохилӣ дар ташкилот бо мустаҳкамкунии ҳуқуқи дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳо, кормандон ва дороиҳои моддӣ ҳангоми иҷрои супоришҳои дахлдор, ҳаҷм ва мазмуни фаъолияти аудити дохилӣ муайян карда шавад.

Роҳбари аудити дохилӣ (Chief Audit Executive) – Роҳбари аудит ба корманди калон тибқи Низомномаи Муқаррароти аудити дохилӣ, Кодекси ахлоқ ва Стандартҳо тавсиянома медиҳад, ки барои самаранок идора намудани фаъолияти аудитории дохилӣ ҷавобгӯ мебошад. Роҳбари аудити дохилӣ бояд сертификатҳои мутобикат дошта бошад, ки он ихтисоси касбӣ ва таҷрибавиро тасдиқ мекунад. Дар ташкилотҳои гуногун номи вазифавии роҳбари аудитори дохилӣ ҳар хел шуда метавонад.

Кодекси ахлоқ (Code of Ethics) – Кодекси ахлоқии Институти аудиторони дохилӣ (ИА) дар бораи принципҳои дар бар мегирад, ки ба касб ва таҷрибаи аудити дохилӣ, қоидаҳои рафтори аз аудиторони дохилӣ тақозошавандаро тааллуқ доранд. Кодекси ахлоқ ҳам ба шахсони воқеӣ ва ҳам ҳуқуқӣ, ки хизматро вобаста ба

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

аудити дохилӣ мегузаронанд, тааллуқ дорад. Мақсади “Кодекси ахлоқ” ин густариш додани стандартҳои олиӣ ахлоқӣ дар миқёси ҷаҳонӣ ҷамъияти касбии аудиторони дохилӣ мебошад.

Мутобиқат (Compliance) – ин мутобиқат ба талаботи сиёсат, нақшаҳо, қоидаҳо, қонунҳо, санадҳои меъёрӣ, қарордодҳо ва дигар талаботҳо мебошад.

Бархӯрди манфиатҳо (Conflict of Interest) – ҳар гуна муносибате, ки воқеан ҷавобгӯи манфиатҳои ташкилот нест ё метавонад ҷавобгӯи онҳо набояд. Бархӯрди манфиатҳо қобилияти шахси воқеиро дар ҳолисона иҷро намудани ўҳдадорӣҳои вай зерӣ шубҳа мегузорад.

Хизмати машваратӣ (Consulting Services) – фаъолият оиди додани машварату маслиҳат, ки ба тақмили равандҳои идоракунии хавфҳо, назорат ва идоракунии корпоративӣ равона шудааст, дар доираи он хусусият ва ҳаҷми хизматрасонӣ бо муштари мувофиқа карда мешавад ва дар ин маврид набояд ўҳдадорӣҳои роҳбариро ба зимма гирад. Ба сифати мисол метавонад додани маслиҳату тавсияҳо, таҳияи равандҳо ва гузаронидани тренингҳо зикр намуд.

Назорат (Control) – ҳар гуна амалҳои роҳбарият, Шӯро ва тарафҳои дигар, ки ба идоракунии хавфҳо ва баланд бардоштани эҳтимолияти ноил гардидани мақсадҳои гузошташуда ва иҷрои вазифаҳо равона шудааст. Роҳбарии амалҳоеро, ки боварии кофӣ барои иҷро гардидани мақсаду вазифаҳои ташкилот таъмин мекунад, ба нақша гирифта, ташкил ва роҳбарӣ менамояд.

Муҳити назорат (Control Environment) – муносибати умумии Шӯро ва менеҷмент ба зарурати бурдани назорат дар ташкилот ва амалҳо, ки дар ин робита андешида мешаванд. Муҳити назорат имкон медиҳад, ки сохтори зарурӣ ва заминаҳо барои ноил шудан ба вазифаҳои асосии низоми назорати дохилӣ таъмин гардад.

Муҳити назорат унсурҳои зеринро дар бар мегирад:

- арзишҳои ахлоқ ва софдилӣ;
- фалсафа ва услуби идоракунӣ;
- сохтори ташкилӣ;
- тақсими ваколатҳо ва масъулият;
- сиёсат ва амалия дар соҳаи идоракунии кормандон;
- салоҳиятнокии кормандон.

Равандҳои назорат (Control Processes) – сиёсат, қоидаҳо ва амалҳо, ки як қисми низоми назорат буда, бояд нигоҳдории хавфҳо дар ҳадди ҷоизе, ки дар доираи раванди идоракунии хавфҳо муқаррар шудааст, таъмин намоянд.

Супориш (Engagement) – фаъолияти аудити дохилӣ оид ба иҷрои супориши мушаххас, вазифа ё шарҳу эзоҳ, масалан, аудити дохилӣ, шарҳи худбаҳодиҳии низоми назорат, тафтиши далелҳои қаллобӣ, машваратдихӣ (консалтинг) мебошад.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Супориш метавонад иҷро намудани якчанд масъаларо баҳри ноил гардидан ба як қатор мақсадҳои ба ҳам алоқаманд пешбинӣ намояд.

Мақсадҳои супориш (Engagement Objectives) – низомномаҳие, ки аз тарафи аудиторони дохилӣ таҳиянамуда, ки натиҷаҳои пешбинишавандаи супоришро муайян мекунанд.

Барномаи супориши аудиторӣ (Engagement Work Program) – ҳуҷҷате, ки дар он барои иҷрои нақшаи супориш қоидаҳои дар доираи супориши аудиторӣ иҷрошаванда нишон дода мешаванд.

Ташкилоти берунӣ оиди хизматрасонӣ (External Service Provider)- шахси воқеӣ ё ҳуқуқие, ки ба ташкилот алоқамандӣ надорад ва дар соҳаи муайян донишу малака ва таҷрибаи махсус дорад.

Қаллобӣ (Fraud) – ҳар гуна амали ғайриқонунӣ, ки фиреб, пинҳонкорӣ ё суиистифода аз боварӣ мебошад. Амалҳое, ки таҳти таъсири қувва ё таҳдиди истифода аз қувва сурат намегиранд, ба ин дохил мешаванд. Қаллобиро шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ бо мақсади ба даст овардани пул, моликият ё хизмат, саркашӣ аз пардохти ҷубронпулӣ барои зарари расонида ё бо мақсади фоидаи шахсӣ ё тиҷоратӣ содир мекунанд.

Идоракунии корпоративӣ (Governance) – маҷмӯи қоидаҳо ва сохторе, ки Шӯро бо мақсади интиқоли маълумот, роҳбарӣ ва мушоҳида ба фаъолият барои ноил шудан ба мақсадҳои ташкилот амалӣ ё ҷорӣ менамояд.

Омилҳои манфӣ (Impairments) – ба омилҳое, ки ба беғаразии инфиродӣ ва мустақилияти ташкилӣ таъсири манфӣ мерасонанд, бархӯрди манфиатҳои шахси воқеӣ, маҳдуд кардани ҳаҷми аудит, маҳдуд сохтани дастрасӣ ба қайдҳои ҳисобдорӣ, кормандон ва дороиҳо, инчунин маҳдуд кардани захираҳо (маблағгузорӣ) тааллуқ доранд.

Мустақилият (Independence) – ба кормандоне, ки аудити дохилӣ мегузaronанд на бояд ягон шартҳо ҳалал расонад – ин шарт илованашуда мебошад.

Тартиби назорати дар ахбороти технологи (Information Technology Controls) - тартиби назорати, ки фаъолияти идоравӣ ва корпоративиро дастгири менамояд, инчунин тартибҳои умумӣ ва техникаи назоратро нисбат ба элементҳои ахбороти – технологии инфраструктура, ба монанди замиаи барномавӣ, маълумот, инфраструктура ва ҳайати кормандон таъмин менамояд.

Системаи идора бо ахборотҳои технологи (Information Technology Governance) – раванди бевоситаи идора, сохт ва раванди ташкилотро, ки мутобиқат ва дастгири стратегияю мақсади корхонаро таъмин месозад, дар бар мегирад.

Стандартҳои байналмилалии касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Фаъолияти аудити дохилӣ (Internal Audit Activity) – шӯъба, воҳид, гурӯҳи мушовирон ё дигар мутахассис (-он), ки барои тақмили фаъолияти хоҷагии ташкилот кафолат ва маслиҳати ҳолисонаро беғараз медиҳанд. Аудити дохилӣ ба ташкилот кӯмак мерасонад, ки мақсадҳои гузашташударо бо истифода аз муназзаму пайдарпай баҳо додан ва баланд бардоштани самарабахшии равандҳои идоракунии хавфҳо, назорат ва идоракунии корпоративӣ ноил гардад.

Асосҳои таҷрибаи байналхалқии касби (International Professional Practices Framework) – асоси концептуалӣ, хусусияти идораи ҳатмӣ, ки аз тарафи Институти байналхалқии аудити дохилӣ таҳия ва нашр карда шудааст. Дастурамали таҳияшуда аз 2 қисм иборат аст: (1) ҳатмӣ барои истифода ва (2) тавсияи зарурӣ барои истифода.

Ўҳдадор, бояд (must) – Стандартҳо калимаҳои «ўҳдадор», “бояд” дар он ҳолате истифода мебарад, ки Низомномаи дахлдорро ҳатман (бе ягон шарт) бояд иҷро кард.

Воқеъбинӣ (Objectivity) – ин ҳолати дохилӣ мебошад, ки ба аудити дохилӣ имкон медиҳад кори худро адолатона; бо ибораи дигар онҳо ба муҳимияти натиҷаҳои кори худ бовари доранд ва ҳукуки “гузашткунӣ” надоранд. Воқеъбинӣ талаб мекунад, ки аудиторони дохилӣ мулоҳизаҳои худро зери таъсири аудит ё ин ки дигар манфиатҳо нагузорад.

Хавфи боқимонда (Residual risk) – хавфе, ки баъди аз тарафи роҳбарият (менеджмент) андешидани чораҳо доир ба кам кардани эҳтимолият ва оқибатҳои сар задани рӯйдодҳои нохуш, аз ҷумла пас аз амали шудани тартибҳои навбатӣ нисбат ба хавфҳо боқӣ мемонад.

Хавф (Risk) – имконияти рӯй додани ҳодисае, ки ба ноил гардидани мақсадҳо таъсир мерасонанд. Хавф бо истилоҳоти эҳтимолияти рӯйдиҳӣ ва ҳаҷми оқибатҳои муайяни он андоза карда мешавад.

Риск-аппетит (Risk Appetite) – Сатҳи хавфо, ки аз тарафи корхона чун маъқул қабул карда мешавад.

Идоракунии хавфҳо (Risk management) – раванди ошкор, баҳодиҳӣ ва назорати ҳодисаю ҳолатҳои эҳтимоли бо мақсади таъмин намудани боварии оқилона ба масъалаи ба мақсадҳои худ расидани ташкилот.

Лозим – Стандартҳо калимаи “лозим”-ро истифода мебаранд, ки бояд аз рӯи Стандартҳо дар ҳама ҳолатҳо амал кард, бо истисно аз ҳолатҳои асоснокшуда ё мулоҳизаи касбӣ.

Муҳимӣ (Significance) – нисбатан аҳамиятнокии савол дар матни муоинашаванда, ки омилҳои микдорӣ ва сифатиро дар бар мегирад, ба таври андоза, хусусият, самар, ба мавқеъ ва натиҷа. Муҳокимаи касбӣ ба аудити дохилӣ дар баҳодиҳии муҳимии савол дар матни мақсадҳои дар назди ӯ истода, ёрӣ мерасонад.

Стандартҳои байналмилалӣ касбии аудити дохилӣ (Стандартҳо)

Стандарт ((Standard) – муқаррароти касбӣ, ки Шӯрои стандартҳои аудити дохилӣ таҳия ва нашр намудааст ва он талаботи аудити дохилиро аз рӯи маҷмӯи васеи фаъолият, баҳодиҳии фаъолияти аудити дохилӣ муқаррар мекунад.

Автоматикунонии методи аудит – ҳамаи методҳои аудити автоматикунонидашуда, ба монанди барномаи таъминотии умумӣ, ба аудит дахлдор, маълумотҳои тестии генераторӣ, барномаҳои компютерӣ барои аудит, пешниҳодҳои махсус барои аудит ва тартибҳои аудитории компютерикунонидашуда. (CAATs)